

En pavelig bulle fra Hodde

Af Lars Chr. Bentsen

De ivrige detektorførere, som bruger hundredevis af timer af deres fritid, gør jævnligt fund, som forøger den viden, museerne har om hele ansvarsområdet i oldtid og middelalder. Det hænder dog, at enkelte fund påkalder sig lidt større opmærksomhed, oftest som følge af fundets sjældenhed, og det er ikke altid et spørgsmål om prangende genstande i guld og sølv. Som det skal vises i det følgende, kan en forholdsvis beskedent udseende blygenstand vise sig at fortælle en spændende historie.

Danmark var i middelalderen et katolsk land, og der var et naturligt behov for kommunikation mellem ærkebisper, bisper, konger og i sjældnere tilfælde paven. Det kunne ske på to måder. Man kunne rejse til kurien i Rom og få audiens hos paven, eller man kunne kommunikere skriftligt. Skulle man i audiens, var rejseformen til fods eller til hest, og breve blev bragt frem på samme måde. Det virker uforståeligt langsomt i et moderne informationssamfund, men sådan var vilkårene. Det tog lang tid at bringe bud fra Danmark til den pavelige kurie i Rom.

For at sikre modtageren af et brev, at afsender nu også var, hvem afsender gav sig ud for at være, blev breve behæftet med et segl. Præster, adelige, konger og standspersoner, havde et personligt segl, af hvilket der blev vedhæftet en kopi i voks under det givne brev. Seglet var den eneste garanti for, at brevet var ægte, og i mange tilfælde blev også vidners segl hæftet under et dokument – det sikrede yderligere, at der ikke blev begået svindel og identitetstyveri.

Modsat de vokssegl, som præster, konger og adelige hæftede under dokumenter, forsynede den hellige romerske pave sine breve med en såkaldt "bulle" – et segl

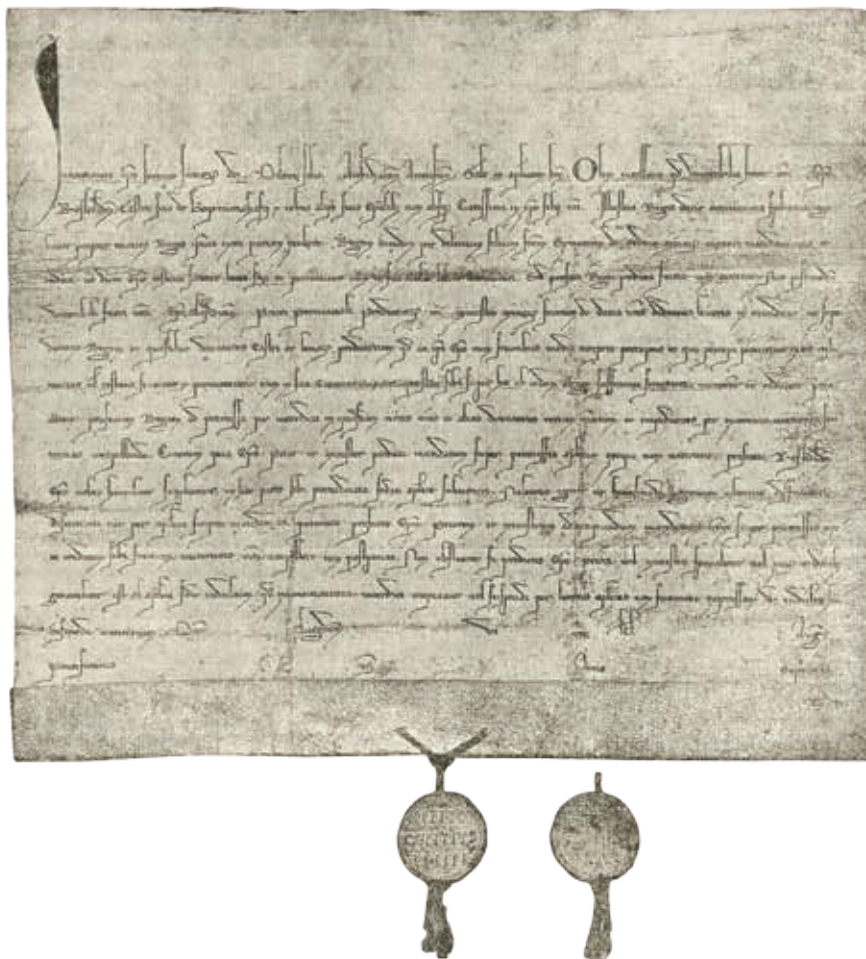
i bly, som sikrede modtager, at dokumentet vitterligt var afsendt fra den pavelige kurie. Med begrebet bulle skelnes der ikke altid mellem selve genstanden, blyseglet, og det dokument eller den besked, som det beseglede.¹ Vigtigheden af seglet anes af et brev, som Ribe kapitel udstedte den 18. december 1311, hvor ægtheden af en pavelig bulle bekræftes: "Ribe Kapitel til alle, der ser dette Brev, Hilsen med Gud. I skal vide, at vi har set et Brev af den højhellige Fader Herr Pave Clemens, med den rigtige bulle og ubeskadiget Seglsnor, uskrabet, ustunget, ufordærvet og i enhver Henseende ubeskadiget af følgende Ordlyd:" Brevet fortsætter med en gengivelse af ordlyden i brevet fra paven. Der lægges i bekræftelsen vægt på, at blyseglet ikke har været manipuleret på nogen måde.

Fund i Hodde

I september 2015 blev jeg kontaktet af detektorfører Lasse Rahbek Ottesen, som havde fundet en blygenstand på en mark i Hodde tilhørende Thomas Sørensen. Genstanden viste sig at være en pavelig bulle udstedt af Clemens V, som var pave 1305-1314.

På den ene side angives pavens navn – i dette tilfælde Clemens, let læseligt. Herunder læses bogstaverne "PP", som er en forkortelse for det latinske "Pastor Pastorum", hvilket betyder "hyrdernes hyrde". En hyrde vogter og leder sin hjord eller sin flok, og på samme måde opfattes en præst (pastor) som hyrde for sin menighed. Ultimativt er paven dermed "hyrdernes hyrde". I denne analogi findes også forklaringen på, at et af biskoppens værdighedstegn, bispestaven, er udført som en hyrdestav.

Eksempel på et velbevaret pavebrev med den pavelige bulle vedhæftet nedenunder. I dette tilfælde et brev i forbindelse med striden mellem kong Erik Plovpenning og Biskop Niels Stigsøn i 1249. Efter Salmonsens Konversationsleksikon.

Bullens modstående side viser to ansigter i "halvprofil", som identificeres ved den forkortede indskrift, som er at læse over ansigterne. "SPASPE" er en forkortelse af S. Paulus og S. Petrus, (apostlen Peter og apostlen Paulus), som begge er meget væsentlige personer i den tidlige kristendom. Paulus var en af den tidlige kristne kirkes vigtigste tænkere

og den vigtigste næst efter Kristus,² og Petrus anerkendes af den romersk-katolske kirke som Roms første biskop, og dermed den første pave.³

Dette udseende – med apostlene Peter og Paulus på den ene side, og pavens navn og ordningsnummer på den anden – blev etableret af Pave Paschalis II (pave fra 1099-1118), og

Den pavelige bulle fra Hodde. På den ene side ses de to apostle Paulus og Petrus (Peter), og på den anden side pavens navn og ordningsnummer samt "PP". Øverst ses hullet, hvor snoren, der bandt bullen til pergamentet, gik gennem bullen. Bullen var fæstnet med enten silkesnor eller hampesnor, alt efter om brevet tilstod modtageren en rettighed, eller om modtageren blev pålagt noget. Med andre ord: man kunne se, om det var godt eller dårligt nyt uden at bryde seglet og åbne brevet. Bullen er næsten cirkulær og måler 23,9 x 32,1 mm.

holdt sig med meget få ændringer indtil man i 1500-tallet begyndte at anvende det pavelige våben i stedet.⁴

Pavelige buller er meget sjældne som jordfund, og det er ikke let at danne sig et komplet overblik over, hvor mange der findes i Danmark. Der findes omkring 10 i danske museers samlinger. Hertil kommer de bevarede i Rigsarkivet, hvor blyseglet stadig hænger.

Man må undre sig over, hvordan en pavelig bulle ender i jorden i Hodde. Det mest sandsynlige er, at den er tabt på en af Ribebiskoppens mange rejser, men det kan ikke afvises, at den er stjålet, eller at biskoppen for den sags skyld kan have foræret den væk. Et paveligt segl må have været en særligt hellig genstand og derfor meget eftertragtet. Paven sendte ikke breve til hvem som helst – modtagerne var i de fleste tilfælde ærkebiskopen, biskopper, abbeder på de større klostre, kongen og, i sjældne tilfælde, præster. Det er rimeligt at antage, at bullen har siddet på et brev sendt til biskoppen i Ribe Stift. Pave Clemens V var

generelt en flittig brevsriver, og vi kender til 144 breve med indhold relevant for Danmark; så selvom man sorterer de breve ud, som er sendt til Ribe Stift, er det ikke muligt at indsnævre præcist, hvilken besked bullen medbragte.⁵

Pave Clemens V (1285-1314), huskes primært for, at han, under stort politisk pres, bistod den franske Kong Philip IV i retssagerne, der endte med at opløse Tempelridderordenen, og alene i den proces blev der sendt mange breve til ærkebiskopper i hele den kristne verden. Blandt andet med baggrund i processen mod tempelridderne (som vist primært havde til formål at sikre den franske konge tempelridderne enorme værdier) flyttede Clemens V den pavelige kurie fra Rom til Avignon i Frankrig i 1308.⁶ Kurien vendte først tilbage til Rom igen i 1378. Aldrig før eller siden har kurien haft fast opholdssted uden for Italien.⁷

Bullen er fundet ikke langt fra Hodde Kirke, og en kirkelig sammenhæng anes. I samme område er der ydermere fundet en række spændende genstande fra samme periode, heriblandt et par seglstamper, hvoraf den ene har tilhørt en præst. En samlet analyse af detektorfundene fra området må med tiden vise, om der kan kastes bedre lys over, hvilke aktiviteter der var i området i 1300-tallet, og måske sætte bullen ind i en større sammenhæng.

Lars Chr. Bentsen kan kontaktes på lcb@arkvest.dk

Noter

1. *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder*, 2. oplag. Viborg 1980, opslag: "bulla", spalte 360-362.
2. Niels Knud Liebgott: *Hellige Mænd og Kvinder*. Højbjerg 1981, s. 187.
3. Liebgott, s. 188.
4. *Salmonsens Konversationsleksikon, anden udgave*. København 1916, opslag: "bulle", s. 250-252.
5. Brevene fra Clemens V er publiceret i *Danmarks Riges Breve*, 2. række, 5.-7. bind.
6. A. Mollat: *The Popes at Avignon*. Edinburgh 1949, s. xvii-xxii; Sophia Menache: *Clement V*. Cambridge 1998, s. 19.
7. Mollat, s. 23-30.